

Käytöksellään oireilevan lapsen ja nuoren myönteisen/toivottavan käytöksen tukeminen

VIP-verkosto 25.9.2019 Järvenpää

Piia Ruutu

@piiaruutu

piia.ruutu@valteri.fi

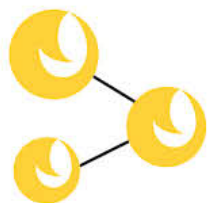

Valteri on Opetushallituksen alaisuudessa toimiva valtakunnallinen oppimis- ja ohjauskeskus, joka tukee lähikouluperiaatteen toteutumista tarjoamalla monipuolisia palveluja yleisen, tehostetun ja erityisen tuen tarpeisiin.

Toimimme valtakunnallisesti.

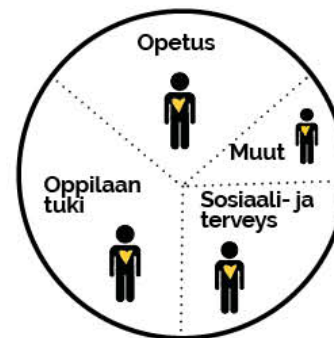
Tarjoamme palveluita varhaiskasvatukseen, perusopetukseen ja lisäopetukseen.

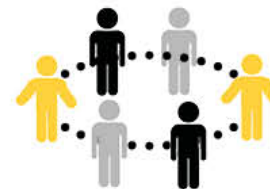
Palveluitamme käyttää 70% Suomen kunnista.

Palveluidemme piirissä on Suomessa noin 2500 oppilasta, joista 13% opiskelee Valteri-koulussa.

Valterissa työskentelee yli 550 ammattilaista.

Teemme koulutus- ja tutkimusyhteistyötä noin 40 eri kumppanin kanssa.

Me valterilaiset koemme vahvuudeksemme erityisesti: asiantuntemuksen, huumorintajun ja sinnikkyuden.

(Oppilas- ja henkilöstökysely 9/2018)

valteri.fi

Millaisia ajatuksia lapsi A ja lapsi B herättää.

Lapsi A

Lapsi on ystävällinen, rauhallinen ja hiljainen, paljon omissa oloissaan yksin. Ryhmätilanteissa vetäytyy helposti, enemmänkin seurailee muita. Opillisesta pärjäämisestä/taitojen oppimisesta on ollut huolta. Lapsi kuvataiteellisesti lahjakas, mutta oma tuottaminen puhe/kirjallinen tms. on vaikeaa. Lapsella on paljon sairastelua ja poissaoloja (syynä päänsärky, vatsakivut). Poissaolot ovat lisääntymässä huolestuttavissa määrin. Lapsi kertoo hyvin niukasti omista ajatuksistaan.

Lapsi B

Lapsi on yritteliäs, liikunnallinen ja toimielias. Kertoo värikkäästi omista ajatuksistaan ja mielipiteistään, kysyttiin niitä tai ei. Pulmana koulussa/päiväkodissa on raivostumiset, joiden aikana on satuttanut muita lapsia tai henkilöstöä. Välillä tilanteet päättyvät fyysiseen rajoittamiseen, välillä lapsi itse karkaa tilanteesta. Raivareiden määrä on lisääntynyt. Lapsi kertoo, että kokee aikuiset epäreiluina, syyttävän häntä ilman syytä ja ”valittavan joka asiasta”.

Näkökulmia päivän teemoihin

Elämänkaarajattelu,
tulevaisuusorientaatio

Lapsen tukeminen täyteen
mittaansa kasvamisessa

Kulttuuriset normit ja
arvostukset

Kasvuyhteisöjen suojaavat
tekijät ja riskit

Palveleva systeemi ja
kumuloituneet ongelmat

Tutkiva näkökulma,
tiedolla johtaminen

Varhainen tuki ja
ennaltaehkäisy

Yhdessä toimimisen laatu

Tilanteen/käyttäytymisen
analysointi, yhteinen
jäsenitys

Yhteistoiminnallinen
ongelmanratkaisu,
sensitiivinen kurinpito

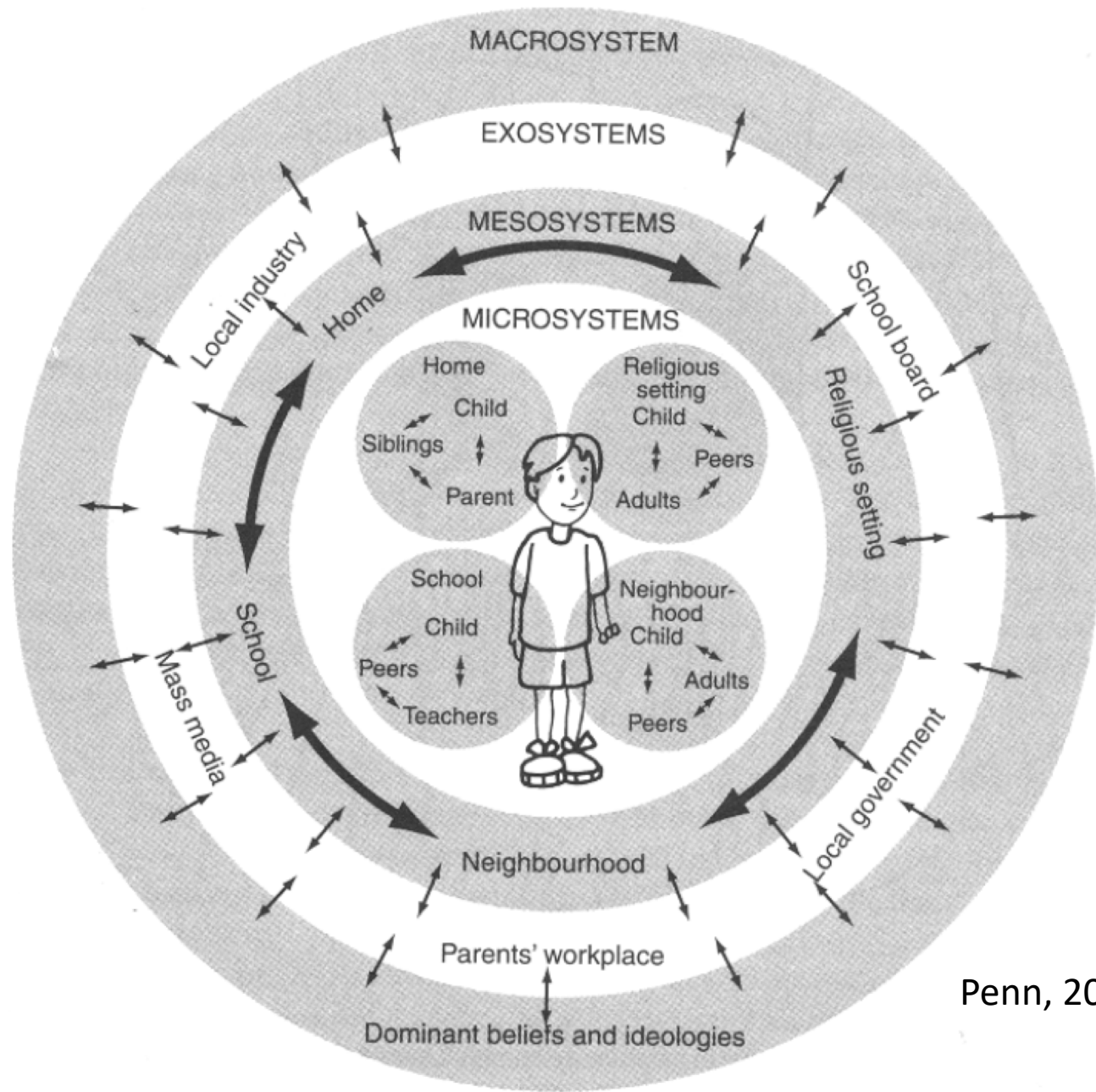
Myönteisen/toivotun
käytöksen suunnitelmat

Taitojen opettelu,
seuranta

Palvelujärjestelmän tarkastelua

- Mikä on tarkastelun ja/tai toiminnan keskiössä?
- Systemin ja toimintamallien (byrokratian) tarkoitus ja haasteet
- Systemi itsessään ei ole koskaan arvokas > vain palvelevalla systemillä on arvoa!
- Missä päätöksenteko tapahtuu ja miten?
- Miten palveluja tuotetaan, kehitetään ja arvioidaan? Miten palvelunkäyttäjän ääni kuuluu? Millaisia palveluja on tarjolla?
- Liikkuuko lapsi vai työntekijä?
- Miten koettuja vaikutuksia ja vaikuttavuutta arvioidaan ja tutkitaan?
- Normien tunteminen ja turhien/rajoittavien normien purkaminen
- Profiisista vai lapsesta lähteminen?
- Sektoreista kasvun ja kehityksen kokonaisvaltaiseen tukemiseen lapsen luonnollisissa kasvuympäristöissä

Urie
Bronfennbrennerin
ekologinen
systeemiteoria

Penn, 2005

Lapsen luonnolliset kasvuyhteisöt

- Perheen merkitys lapsen kasvussa > perhe avainasemassa sekä hyvinvoinnin että pahoinvoinnin periytymisessä (ylisukupolvisuus)
 - Eriarvoisuuden lisääntyminen, esimerkiksi kohortti 87 ja 97
 - Perhe, päiväkoti ja koulu ovat lapsen kehityksen ja hyvinvoinnin kannalta merkittävimmät kasvuympäristöt > suojaavien tekijöiden tunnistaminen > yhteistyö vanhempien kanssa voimavarana
 - ”Riskiperheessä” kasvaminen, esimerkiksi päihteet, väkivallan pelko, vakavat sairaudet, vakavat ristiriidat, köyhyys
 - Kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset
 - Muita merkittäviä kasvuyhteisöjä ovat, mm. naapurusto, muut lapsen läheiset, harrastukset, nuorisotoimi, seurakunta jne. Median ja somen rooli?
 - Sisäänpäin oireilu – ulospäin oireilu
 - Yksinäisyys suomalaisten lasten kasvuun liittyvänä ilmiönä
 - Kiusaaminen koulussa ja somessa
- > Lapsen kasvuyhteisöihin ja niiden välisiin suhteisiin vaikuttaminen > koulun tasolla toteutettavat kohdennetut ja pitkäkestoiset interventiot lapsen ja perheen tueksi**

Millaisia tyypillisiä ilmiöitä tunnistat lapsi A tai B kohdalla kasvuyhteisöjen rakenteisiin ja suhteisiin liittyen?

Kriittisen tärkeää on lapsen läheisten aikuisten riittävän yhtenäinen jäsennys/ymmärrys tilanteesta.

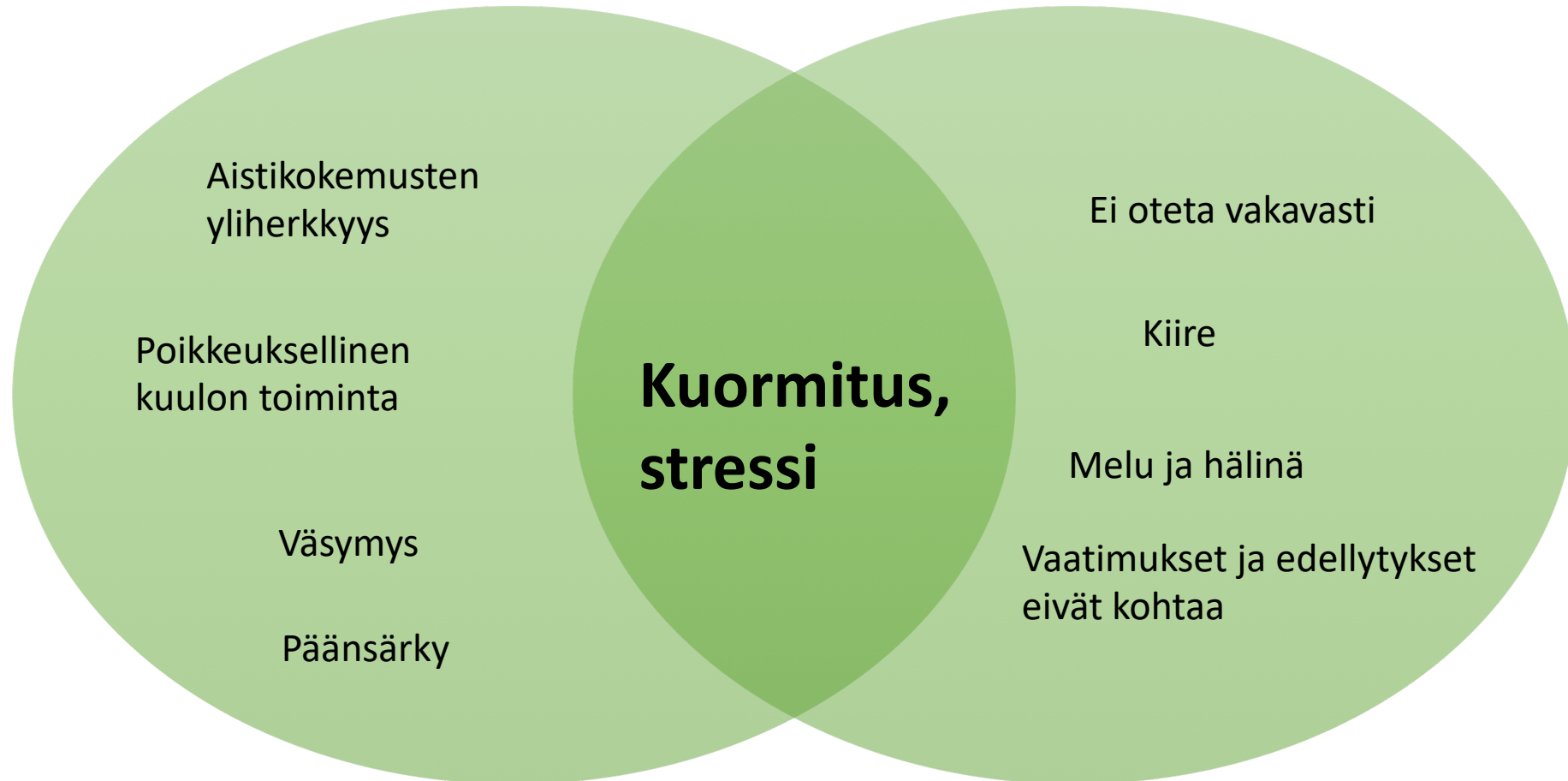
Erimielisyys ja riittämätön yhteisymmärrys johtaa eri päämääriin ja keinoihin > vaikutukset olemattomia tai jopa haitallisia.

Esimerkiksi saman lapsen pulmat tulkitaan huonosta kasvatuksesta johtuvaksi, opettajan/kollegan osaamattomuudesta ja joustamattomuudesta tai huomion hakemisesta.

Ross W Greene tarjoaa hyvän lähtökohdan käytöksellä oireilevan lapsen tilanteen jäsentämiseen: "**Lapset toimivat oikein jos osaavat**".

Greenen mukaan pulmia syntyy, kun lapselle asetetut vaatimukset ylittävät hänen kykynsä toimia.

Yksilön ja ympäristön vuorovaikutuksen suhteen tarkastelu, esimerkkinä aistiyliherkkyys

Toimintamalleja, menetelmiä, käytänteitä, materiaaleja

Dialogisuus	Greene: yhteistoiminnallinen ongelmanratkaisu	Positive Behavioral Interventions & Support (PBIS/USA, PBS/UK)	Voimaperheet, perhekoulut, lapset puheeksi, Multi Family Groups in School	Aggression portaat	Positiivisen psykologian/pedagogian erityiset menetelmät ja sovellukset, esim. vahvuusohjelmat
Tulevaisuuden muistelu, tulevaisuustyöskentely	Rosenberg ja rakentava ja myötäelävä vuorovaikutus/Thomas Gordon Toimiva koulu	KiVa koulu	Verso	.b (stop&breath), MindUp	Friends, ART, Lions Quest , Askeleittain, turvataidot, Hyvinvoinnin vuosikello
Neuropsykiatrinen valmennus	Terapeuttiset menetelmät ja niiden sovellukset, esim. kognitiiviset menetelmät, ratkes tai ABA sovellukset	ProKoulu	Suomen mielenterveysseuran materiaalit, esim. Taran tarina, tunnekortit, Mielen hyvinvointi	MAHTI-tunnekortit (Tukiliitto)	Satuhieronta
Mukuoppi	MALTTI-ryhmä, Etsivät- ryhmä, CICO (NMI)	Työrauha kaikille, Lorri	Voimauttava valokuvaus, taideterapeuttinen ote	Liikkuva koulu	Ihmeelliset vuodet, MDFT, VERTTI

ROSS W GREENE YHTEISTOIMINNALLINEN ONGELMANRATKAISU

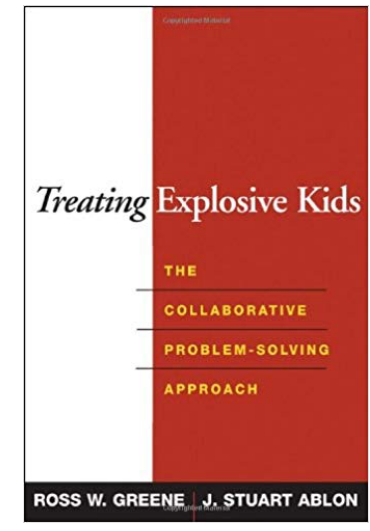
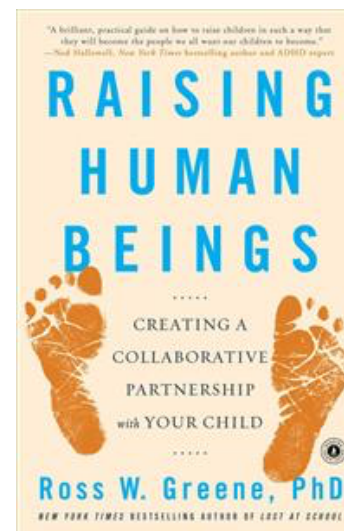
Tulistuva lapsi/Explosive Child (vanhemmat)

Raising Human Beings, (vanhemmat)

Treating Explosive Kids (hoitohenkilöstö)

Koulun hukkaamat lapset/Lost at School
(koulut)

Lost and Found, (koulut)

CPS PERUSTUU NÄKÖKULMIIN

- ”Lapset toimivat oikein, jos osaavat” > mitä tästä perusajatuksesta seuraa
- Käytöksellä oireilua tulisi tarkastella samoin kuin esimerkiksi oppimisvaikeuksia, lapsen kehitys on joltain osin viivästynyt.
- Haastavaa käytöstä ilmenee tyypillisimmin silloin, kun asetetut vaatimukset ylittävät kyvyn toimia.
- Uskomus tilanteen yllätyksellisyydestä/ennakoimattomuudesta on usein väärä > jos tunnistamme mikä aiheuttaa haastavaa käytöstä, tulee siitä ennakoitavaa
- Rangaistukset ja seuraamukset ovat usein tehottomia sellaisten lasten kohdalla, joihin niitä kaikista eniten sovelletaan.
- ”Väärä asenne syntyy pitkäkestoisen väärinymmärryksen tuloksena”
- Pitkäkestoisiin monimutkaisiin ongelmiin, löytyy ratkaisut yleensä rutiinien ja totutun ajattelun ulkopuolelta.
- Ratkaisut joilla minimoidaan haasteellisesti käyttäytyvien lasten toiminnan vaikutus muihin. Saavutetaan ”uhraamalla” haasteelliseksi koetun lapsen hyvinvointi. (koulumaailma)

KASVATTAJAN SUUNNITELMAT ONGELMALLISEN TILANTEEN RATKAISEMISEKSI, ESIMERKIKSI TEHTÄVÄSTÄ KIELTÄYTYMINEN, KARKAAMINEN TAI LEVOTTOMUUS

A-suunnitelma

- > aikuisen tapa hoitaa tilanne, kasvattajien yleisin tapa
- > yleensä lisää haasteellista käytöstä, eikä opeta lapselle taitoja

C-suunnitelma

- > mistä vähäpätöisimmistä tavoitteista/odotuksista/vaatimuksista luovutaan, jotta voidaan keskittyä tärkeimpiin taitoihin
- > ei ole luovuttamista/luopumista, toisin kuin pieleen mennyt A-suunnitelma

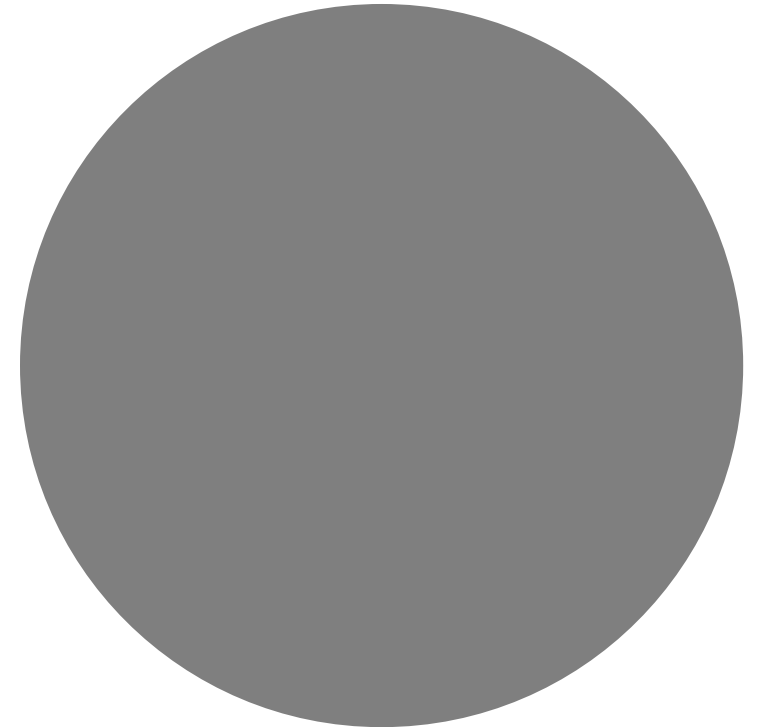
B-suunnitelma, yhteistoiminnallinen ongelmanratkaisu

- > lapsi ja kasvattaja ratkaisevat toteutumaton odotusta/ongelmaa yhdessä realistisella ja kaikkia osapuolia tyydyttävällä tavalla
- > suurimman mahdollisuudet pysyvään ratkaisuun ja taitojen oppimiseen

Herättää huolta, jos organisaatiot tekevät suunnitelmia ja miettivät interventioita vain siihen, miten reagoida haastavissa tilanteissa, mutta eivät tee suunnitelmaa miten toivottavaan käytökseen päästään.

> Selviytymisestä ja reagoinnista ennakkoinnin tilaan.

Myönteisen/toivottavan käytöksen tukeminen

Myönteisen/toivottavan käytöksen tukemisen suunnitelma

- Suunnitelmien laadinnassa aina mukana lapsi ja huoltajat
- Keitä muita olisi hyvä olla mukana
- Konkreettisia asioita, pieniä tavoitteita (Step by step)
- Vahvuuksille rakentaminen, voimavarojen selvittäminen
- Myönteinen sävy, sanavalintojen ja kielen merkitys
- Henkilökeskeinen suunnittelu
- Visualisointi
- Tilanteen arviointi, havainnot ja kuvaus
- Arvio/oletus syistä ja mahdollisesta kehityksestä
- Suunnitelma miten myönteistä kehitystä tuetaan: ennaltaehkäisevät toimintatavat, vaihtoehtoiset toimintatavat, tarvitaanko taitojen opetusta, ”toimintaohjeita” lapselle ja aikuisille
- Dokumentointi, seuranta, arviointi

Millaisissa tilanteissa haastavaa käytöstä ilmenee?	Miten haastava tilanne syntyy (yksilö ja ympäristö)? Laukaisevat tekijät?	Kuvaa haastavia tilanteita ja eri osapuolien toimintaa niissä.	Mikä auttaa haastavassa tilanteessa? Mikä provosoi tilannetta entisestään?
Mitä tapahtuu, jos emme tee mitään?	Millaisista vaihtoehtoisista toimintatavoista on jo sovittu? Millaisia sopimuksia voidaan tehdä?	Mitä saavutetaan ennakkoinnin ja strukturoinnin avulla?	Miten arvioimme sovittujen toimintatapojen muuttavan tilannetta?
Kenen tai keiden kanssa pitäisi lisäksi tehdä yhteistyötä?	Keiden tulisi tietää sopimuksista ja suunnitelmasta?	Miten suunnitelman ja sopimusten toteutumista seurataan ja arvioidaan?	Mitä hyvää seuraa / mitä saavutetaan yhteisillä sopimuksilla?

RESETTI©

Keskustelu myönteisen/toivottavan käytöksen suunnitelman pohjaksi

Jäsennys: suojaavat tekijät ja riskitekijät

RESETTI perheluokat

R - rentoutus

E - empatia

S - sopimus

E - ennakointi

T- taitojen harjoittelu

T – tuettu taito

I – itsenäinen taito

- Resetti on kokeilutoimintaa, jossa kehitetään lapsen kasvua ja hyvinvointia tukeva koulun/päiväkodin tasolla toteutettava perheluokan malli. **Tavoitteena on tiivistää kodin ja päiväkodin/koulun yhteistoimintaa.**
- Toiminnan avulla pyritään lisäämään yhteistä ymmärrystä lapsen tilanteesta, löytämään kaikkia osapuolia tyydyttäviä ratkaisumalleja, vahvistamaan vanhempien ja henkilöstön valmiuksia kohdata lapsen tuen tarve sekä vahvistamaan yhteistoimintaa paikallisissa verkostoissa. **Yhteinen jäsenyys tilanteesta on keskeistä toiminnassa.**
- Toiminnalla **tuetaan lapsia ja nuoria haastavissa kehitysvaiheissa** tilanteen jäsentämisen, konkreettisten suunnitelmien, taitojen opetteluun ja lapsen läheisten aikuisten tiivistetyn yhteistoiminnan avulla.
- Toimintaa voi toteuttaa esimerkiksi **yleisessä, tehostetussa ja erityisessä tuessa**, yksilötyöskentelynä ja ryhmän interventiona.
- Resetti on **yhdistävä malli**, jossa hyödynnetään useita lähestymistapoja ja menetelmiä. Toimintamallia **voi soveltaa** ja ryhmien oma laatu saa näkyä.
- Toiminnan ovat nimenneet Resetiksi (reset) Saunalahden koulun oppilaat ja kehittäjä. Perheluokkia on **kehitetty yhdessä osallistuvien perheiden kanssa.**

Kuva Piia Ruutu ja sen käyttö kuvassa esiintyvän lapsen suostumuksella vain resetti viestinnässä.

Erikoissairaanhoidossa vastaavan ryhmätoiminnan järjestäminen voi maksaa jopa yli kuusinkertaisesti.

- Toiminnan ”juuret” ovat Helsingin opetustoimessa toteutetuissa ryhmäinterventioissa 2014-2016.
- Kehittäminen nykymuodossa alkoi Me-säätiön Me-koulukehittämisen alla Espoossa Saunalahden koulussa keväällä 2017.
- Toiminnan ”kotipesä” löytyi Valterista keväällä 2018.
- Ohjausryhmässä edustajat Valterista, Opetushallituksesta, Helsingin yliopistolta, Hyks lastenpsykiatrialta, Terveyden ja hyvinvoinninlaitokselta sekä osallistuvista kunnista.
- Mukana on kahdeksan kuntaa.
- Tulevaisuudessa tavoitteena kokeilujen laajentaminen, vaikutusten arviointi sekä tutkimus.

Kuva Piia Ruutu ja sen käyttö kuvassa esiintyvien lasten suostumuksella vain resetti viestinnässä.

Kokeilun keskeiset periaatteet

- Toimintaan lähdetään lapsen tarpeista keskeisiä viitekehyksiä ja menetelmiä yhdistämällä vrt. strukturoidut ohjelmat.
- Lapsen ja nuoren tukeminen tapahtuu elämän keskeisillä osa-alueilla ja kaikkien läheisten yhteistoimintana.
- Resetissä painotetaan yhteisen jäsenyyksen merkitystä toiminnan alussa ja sen aikana, jotta tuki lapselle on yhdenmukaista ja jatkuvaa eri kasvuyhteisöissä. Yhteisen jäsentämisen avulla vältetään tilanne, jossa lapsen läheisten aikuisten erilaiset ja mahdollisesti osin ristiriitaiset näkemykset johtavat eri keinoihin ja päämääriin.
- Toiminnassa vahvistetaan lapsen myönteisiä ja toivottuja käyttäytymismalleja sekä aikuisten rakentavaa reagoimista lapsen haastavaksi koettuun käytökseen. Taitojen opettelu on toiminnan keskiössä. Taitojen harjoittelu on perusteltua tehdä siinä ympäristössä, jossa tarve ilmenee tai on syntynyt.
- Toiminta on saavutettavaa. Lapsen asioihin voidaan tarttua varhaisessa vaiheessa, kun tunnistetaan haasteita. Tilanteen ei tarvitse huonontua ja perheen odottaa ns. korjaaviin palveluihin pääsemistä. Kun toiminta tapahtuu luokan tai päiväkotiryhmän toiminnan tasolla, osallistumiseen ei valita/karsita haasteiden, diagnoosien tai muiden perusteiden mukaan. Kynnys osallistua madaltuu, kun toiminta tuodaan perheen lähiympäristöön.
- Toimintaan osallistuminen ei määrittele lasta tai hänen perhettään ongelmien kautta. Ensimmäinen kokeilun vaihe on osoittanut, että osalle lapsista ryhmämuotoinen harjoittelu on vähentänyt tunnetta omasta erilaisuudesta.

Esimerkkejä Resetti perheluokka kokeiluista

Yksilötyöskentely
(erityisesti yleinen tuki,
kuraattorit)

Ryhmän interventiot
(yleinen tuki ja
pienryhmät)

**Dialogiset
vanhempainillat**

Vanhempien perheluokat
(autismin kirjo,
koulupoissaolot, tuettu
pienryhmä)

**Vanhempi-lapsi-
perheluokat**
(autismin kirjo,
alkuopetus, nivelvaiheet,
yksinäisyys)

**Varhaiskasvatuksen
vanhempi-lapsi-
työskentely**

Resetti kokeilu koulussa/päiväkodissa

Työskentelyn mahdollisuuksia	Koulun/päiväkodin henkilöstö	Tiivistetty kodin ja koulun/päiväkodin yhteistyö	Muu mahdollinen yhteistyö
Yksilötyöskentely Koko lapsiryhmä Kohdennettu ryhmä, esimerkiksi koulunkäynnin taidot, sosiaaliset taidot, poissaolot, yksinäisyys...	Lapsen tilanteen jäsentäminen Yhteistoiminnallinen ennakointi ja myönteisen/toivotun käytöksen tukeminen Resetti harjoittelu	Yksilötyöskentely: tiivistetty verkostotyö Dialogiset vanhempainillat Vanhempien perheluokka Vanhempi-lapsi-perheluokka	Perheluokkien integroituminen lapsen arkeen ja osaksi muuta mahdollista kuntoutusta > yhteiset verkostotapaamiset Perheluokat yhteistyönä esimerkiksi perheneuvolan, sosiaalitoimen tai erikoisairaanhoidon kanssa

”Vähän enemmän,
Lilla Ekstra”

Piia Ruutu

Kiinnostuitko?
Ota yhteyttä!

Piia Ruutu

Oppimis- ja ohjauskeskus Valteri

piia.ruutu@valteri.fi

0295 335 378

Oppimis- ja ohjauskeskus Valteri

www.valteri.fi

@Valteri_fi

FB: Oppimis- ja
ohjauskeskus Valteri

